

- Методика проведення веб-квеста включає в себе наступні етапи:
- початковий (учні ознайомлюються з завданнями та розподіляють ролі в команді);
- ролевий (учасники виконують завдання відповідно до визначених ролей);
- завдання для груп (пошук інформації по темі, розробка структури звіту, створення матеріалів для звіту тощо);

– заключний (підведення підсумків, формулювання висновків, пропозицій, оцінювання) [2].

Веб-квест є комплексним проектом, тому оцінка за його виконання повинна ґрунтуватися на критеріях, які були б орієнтовані на тип проблемного питання та форму представленого результату. До критеріїв оцінювання веб-квесту належать:

	1-5 балів	6-9 балів	10-12 балів
Розуміння завдання	Включено нерелевантні (не корисні) матеріали, лише одне джерело, аналізу інформації немає зібраної	Включено, як релевантні, так і нерелевантні матеріали; обмежене коло джерел	Робота демонструє точне розуміння завдання
Виконання завдання	Випадкова підбірка інформації, яка часто неточна, не має аналізу	Не всі джерела достовірні	Широкий спектр джерел, достовірна інформація, висновки, аргументи, цитати
Результат роботи	Матеріал логічно не структурований, немає чітких відповідей на запитання	Точність, структурованість подання, але не достатньо виражена власна оцінка	Чітко, логічно, структуровано подання інформації. Критичний аналіз матеріалу
Творчий підхід	Копіювання інформації з джерел без критичного осмислення	У домінанті лише одна точка зору на проблему, або робляться порівняння без висновків	Подано різні підходи до проблеми. Робота має чітку індивідуальність.

Самостійна робота учнів за технологією веб-квест носить творчий характер, виконується в атмосфері співробітництва та відповідальності за успіх усієї команди.

Граючи певну роль, учні навчаються дивитися на проблему з різних точок зору. Це дозволяє учням робити відкриття, а не просто засвоювати інформацію.

Таким чином, веб-квест є інструментом для впровадження елементів гри в навчання, який сприяє розвитку критичного мислення, пізнавальної активності учнів, навичок самостійного отримання знань, підвищує їх мотивацію, покращує якість знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононець Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання / Наталія Кононець // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 76–80.
2. Косенко Т.Ж. Использование web-квест на уроках истории как средство стимулирования учебной деятельности учащихся». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teacher.iod.gov.ua/workFiles//2310/t>
3. Селевко Г. К. Энциклопедия общеобразовательных технологий: в 2 т. / Герман Константинович Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006 – Т.2. – 2006. – 816 с.

378.147

Сідельник Н.В.

кандидат педагогічних наук,
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано сутність поняття «критичне мислення». Розкриваються концептуальні положення розвитку критичного мислення в студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Детально розглянуті методи, форми і засоби формування критичного мислення у студентів.

Ключові слова: мислення, критичне мислення, засоби, форми, методи, творче мислення, знання, абстрактно-логічне мислення.

Сидельник Н.В. Развитие критического мышления у студентов.

В статье проанализирована сущность понятия «критическое мышление». Раскрываются концептуальные положения развития критического мышления студентов высших педагогических учебных заведений. Подробно рассмотрены методы, формы и средства формирования критического мышления у студентов.

***Ключевые слова:** мышление, критическое мышление, средства, формы, методы, творческое мышление, знания, абстрактно-логическое мышление.*

Sidelnik N. Development of critical thinking of students.

The article analyzes the essence of the concept "critical thinking". Describes the conceptual provisions of development of critical thinking of students of higher pedagogical educational institutions. Considered in detail the methods, forms and means of formation of critical thinking among students.

***Keywords:** thinking, critical thinking, means, forms, methods, creative thinking, expertise, abstract logical thinking.*

Актуальність теми. Зміни в політичній системі України, що супроводжуються процесами інтеграції та розвитком нових соціально-економічних та політичних відносин зумовили необхідність набуття громадянами країни таких якостей, як ініціативність, компетентність, самостійність мислення, професійна та соціальна мобільність. Перед сучасною вищою школою постають нові завдання, найважливіше з яких – створення сприятливих умов для розвитку високоосвіченої, творчої та критично мислячої особистості.

Навчання критичному мисленню сьогодні – це достатньо глибоке і розроблене поле педагогічної практики. Різноманітні курси критичного мислення набули широкого поширення в навчальних закладах США, Канади і низки інших країн Заходу. В Україні також проводяться підготовчі курси для вчителів і викладачів. Але, не дивлячись на це, існує ще багато невирішених проблем, пов'язаних з практичним впровадженням даного напрямку у роботу загальноосвітньої школи [9].

Аналіз публікацій. Проблема розвитку критичного мислення є одним із загальнонавчальних напрямів у закордонній педагогіці й психології. Зокрема, над цим питанням працюють Д. Брунер, Дж. Гілфорд, М. Ліпман, К. Мередит, Д. Стил, Ч. Темпл, С. Уолтер, Д. Халперн, В. Оконь та інші. Дослідження розвитку критичного мислення спираються на загальні принципи й закономірності, розроблені вітчизняними та закордонними вченими В. Біблер, А. Брушлинський, Д. Вількеєв, Н. Дайрі, З. Калмикова, Г. Костюк, І. Лернер, О. Лук, О. Матюшкін, С. Максименко, М. Махмутов, С. Рубіншейн, Б. Теплов, О. Тихомиров, В. Шубинський. У педагогіці ці питання розробляються С. Векслером, С. Заїр-Беком, М. Кларінім, А. Ліпкіною, О. Марченко, І. Мороченковою, Л. Рибалкою, В. Синельниковим, Р. Суровцевою та іншими.

Мета статті полягає у висвітленні необхідності розвитку критичного мислення студентів у процесі навчання у вищих педагогічних закладах.

У філософському енциклопедичному словнику зазначається, що мислення є вищим продуктом особливого чиню організованої матерії, активним процесом відображення об'єктивного світу у мозку людини у формі суджень, понять, умовиводів; це духовна, теоретична діяльність людини, яка полягає у тому, що людина виділяє певні сторони й властивості відображуваного в мозку об'єкта й ставить їх у відповідні відносини, зв'язки з метою одержання нового знання.

Найчастіше мислення підрозділяють на теоретичне й практичне. При цьому в теоретичному мисленні виділяють понятійне й образне мислення, а в практичному – наочно-образне й наочно-дійове. У цілому, за формою протікання розрізняють наочно-дійове, наочно-образне й абстрактно-логічне; за характером – теоретичне та практичне; за ступенем розгорнутості – дискурсивне та інтуїтивне; за ступенем новизни – репродуктивне та продуктивне. Серед розмаїття видів мислення існує й розділення на творче та критичне мислення. Тут творче мислення розглядається у зовсім іншому ракурсі, ніж у порівнянні з репродуктивним.

Такий підхід уперше був застосований у працях американських психологів Г. Ліндсая, К. С. Халла, Р. Ф. Томпсона. Вчені визначили творче мислення як мислення, результатом якого є відкриття принципово нового чи удосконаленого вирішення того чи іншого завдання, а критичне мислення являє собою перевірку запропонованих рішень з метою визначення галузі їх можливого застосування. Творче мислення спрямоване на створення нових ідей, а критичне виявляє їх недоліки й дефекти, тому для ефективного вирішення завдань необхідні обидва види мислення [6].

Про важливість цілеспрямованого розвитку критичного мислення студентів у процесі навчання говорилося й раніше. Серед найбільш відомих підходів є критичний метод Сократа, мистецтво задавати питання І. Канта. Сократівська, а потім і кантівська лінія у ставленні до проблем виховання розуму зберігаються в текстах інших мислителів, зокрема, у роботах М. Хайдеггера, Х. -Г. Гадамера, Е. Фромма. Наприкінці ХХ ст. у наслідок розвитку активних – проблемних та пошукових – методів та форм навчання, розрахованих на розвиток творчих здібностей, зростає увага до ідей засновника американської філософії освіти – Джона Д'юї, який розробив принципи та методику формування критичного мислення [1].

Критичне мислення є діалогічним за своєю суттю, тобто воно включає дискусії, де висувуються і обговорюються критерії та способи розв'язання проблеми [2, с. 28]. Іншими словами, розвиток критичного

мислення студентів відбувається за умов мовленнєво-розумової активності (МРА). Її визначають як цілеспрямований, умотивований та осмислений процес пізнання дійсності мовленнєвими засобами [3, с. 6]. У студентів розвиток критичного мислення починає розвиватися з формулювання питання та усвідомлення проблеми, яку потрібно розв'язати [5, с. 55]. Важливу роль у формуванні мотивації відіграє проблемність завдання, а саме той факт, чи усвідомлює і розуміє її студент. Якщо завдання не є проблемним, то рівень мотивації знижується, а іноді і зовсім зникає [6, с. 55]. Саме тоді провідним має виступати стимулювання МРА за рахунок проблемності навчального завдання, спрямованого на розв'язання комунікативної задачі, аналіз тексту, моделювання ситуації тощо [3, с. 7].

Відправною точкою критичного мислення є інформація, яка поступово перетворюється у знання. Знання створює мотивацію, без якої неможлива критичність мислення [5, с. 55]. У процесі розвитку критичного мислення слід діагностувати навчальну інформацію за критеріями критичної насиченості та коректності, у відповідності до яких навчальна інформація має [7, с. 56-57]:

- містити фрагменти, які стимулюють студентів до їх осмислення з різних кутів зору;
- містити смислопошукові фрагменти, що змушують не приймати їх на віру, а критично осмислювати;
- відображати історичні етапи розвитку науки, формування того чи іншого наукового положення і таким чином призвичаювати студентів до багатогранності думок, поглядів та ідей.

Ураховуючи вищезазначені критерії, можна виділити наступні типи вправ для розвитку критичного мислення студентів [7, с. 58]:

- у ході обговорення викладач навмисно конструє ситуацію, коли із очевидно невірною посилання шляхом коректних логічних роздумів робиться умовивід, який суперечить наявним у студентів знанням і уявленням, і пропонує студентам знайти причину цієї невідповідності;
- спеціально моделюються ситуації, коли з справедливого твердження шляхом некоректних логічних операцій отримано абсурдний висновок, а студентам пропонується виявити причину його невідповідності;
- створюється ситуація, коли шляхом критичного осмислення коректний результат спершу піддається сумнівам, а надалі студенти самостійно здійснюють роздуми у процесі дискусії, що стимулює їх мовленнєво-розумову активність і розвиває критичне мислення.

Розвиток критичного мислення, а відповідно і стимулювання МРА, відбувається за допомогою певних методів, для визначення яких важливо проаналізувати засоби, форми – їх функції та операції, стратегії, тактику МРА, а також індивідуальні особливості студентів. Проаналізуємо вищезгадані елементи МРА.

Засоби МРА – це психологічні знаряддя, які, визначаючи діяльність, уможливають її. МРА, переважно, визначається вербальними засобами, які є найбільш потужними інструментами інтелекту і важливою умовою здійснення вищих функцій людини. Мислення може здійснюватись і завдяки образам, але вербальне оформлення більшою мірою збагачує його, тому що саме вербальні засоби можуть „розщепити” реальність на найменші частинки і дати можливість глибше вивчити їх [3, с. 7].

Великого значення набуває також форма МРА, тобто узагальнення суттєвих ознак об'єкта. Виділяють наступні види форм МРА: абстрактно-логічну, наочно-образну та конкретно-ситуативну [3, с. 8]. Розвиток критичного мислення у процесі стимулювання МРА залежить від функцій абстрактно-логічного мислення, що включає операції аналізу, логіки і синтезу [3, с. 8].

Аналіз допомагає виявити ознаки предмета чи явища, розрізнити суттєве і несуттєве. У процесі аналізу важливо, щоб проблемність завдання весь час уточнювалась і розвивалась за рахунок операцій уточнення, виділення, порівняння. Саме тоді можливе передбачення майбутнього результату і перехід до вищого ступеню аналізу [6, с. 157].

Логіка допомагає встановити причинно-наслідкові зв'язки між певними ознаками. Синтез забезпечує більш глибоке розуміння предмета чи явища. Ці операції не існують ізольовано одна від одної. У навчанні вони виступають інтегровано. Так, операція аналізу часто здійснюється через синтез [8, с. 105]. Наприклад, об'єкт у процесі осмислення входить у нові зв'язки і саме тому виявляє себе в нових якостях: із об'єкта, таким чином, ніби викристалізовується новий зміст, в якому виявляються нові властивості [9, с. 97].

Ефективною формою абстрактно-логічного мислення є побудова смислового комплексу висловлювання. Це основні поняття теми, що обговорюється, які об'єднані між собою логічними зв'язками. Такий смисловий комплекс визначається спеціалістами як когнітивні мапи, тобто суб'єктивне уявлення про просторову організацію світу і про просторові зв'язки між об'єктами [10, с. 169].

На думку Ю. І. Пассова, отримавши подібну схему перед обговоренням певної проблеми, студент може охопити всю проблему одразу, побачити її логічний розвиток та ознайомитися з різними точками зору, що сприяє не лише підвищенню комунікативної мотивації, але й більш глибокому розумінню й усвідомленню проблеми, виробленню певних суджень [7, с. 134-135]. При цьому наголошується, що когнітивні мапи – це особливий вид орієнтовної схеми, яка уможливує бачення всієї проблеми у повному обсязі. Когнітивні мапи розглядаються також із точки зору взаємодії чотирьох основних психічних здібностей, необхідних для виживання і адаптації індивіда:

- 1) впізнання об'єкту або ситуації;
- 2) передбачення майбутніх подій;
- 3) абстракції та узагальнення;
- 4) формування нових реакцій або вирішення задач [11, с. 76].

Когнітивні мапи є низкою психологічних трансформацій, за допомогою яких людина отримує, кодує, зберігає, відтворює і декодує інформацію про просторове оточення, тобто має місце процес просторової репрезентації [9, с. 29]. Когнітивні мапи мають велике значення для розвитку критичного мислення у процесі стимулювання МРА, тому що вони допомагають розвивати логіку, функції аналізу і синтезу та вміння вести диспут.

У процесі розвитку критичного мислення у студентів необхідно також спиратися на наочно-образне мислення, тобто на зорові уявлення та дії з ними. При цьому, важливу роль відіграють сприйняття та уява. Сприйняття є підсистемою й одночасно функцією пізнання, яке нерозривно зв'язане з необхідністю класифікації або категоризації об'єктів у співвідношенні з еталонами, що виникли на основі минулого досвіду [9, с. 172]. Сутність уяви полягає в комбінуванні різних образів-уявлень, тобто вторинних чуттєво-наочних образів предметів і явищ, які зберігаються і відтворюються у свідомості без безпосереднього впливу самих предметів на органи відчуттів. Уява – це творчий процес, що розвивається в часі [8, с. 81].

Для стимулювання МРА та розвитку критичного мислення важливе значення має також конкретно-ситуативне мислення, яке виявляється у сприйманні конкретної ситуації, яка зображена на малюнку, що й повинно забезпечити глибину зображення. Воно допомагає зробити ґрунтовні висновки за рахунок багатоплановості, актуальності, парадоксальності та двозначності. Поєднання цих елементів створює найбільш сприятливі умови для розвитку критичного мислення у процесі стимулювання МРА [3, с. 10].

Вмотивувати МРА та розвивати критичне мислення студентів можна ефективніше, якщо навчити їх стратегій висловлювання, тобто плануванню та реалізації навчальних завдань. Стратегія змінюється у залежності від пізнавальної задачі. Висловлювання може плануватись і здійснюватись як відповідь на запитання, пошук деталей, подробиць, розуміння процесу та явищ, умовивід (самостійний логічний висновок), гіпотеза (припущення на основі вивченого матеріалу), осмислення, логічна побудова (відтворення логічної послідовності), резюме (підсумок вивченого матеріалу). Подібна стратегія висловлювання може використовуватись для організації всіх видів мовленнєвої діяльності. Ефективною є форма „відповідь – запитання”, де стимулювання здійснюється шляхом постановки запитання [3, с. 10], та в процесі ведення дискусії задля відшукування істини. Судження – це формування думок, оцінок або висновків, а отже воно включає такі речі, як розв'язання проблеми, прийняття рішень, опанування нових понять [2, 19].

Висунення гіпотези також стимулює МРА та розвиває критичне мислення студентів. Гіпотези розподіляються на обґрунтовані і спонтанні, стандартні і нестандартні. Обґрунтована гіпотеза з'являється у результаті логічних роздумів, спонтанна – евристичним шляхом, на основі здогадки або інтуїції. Стандартні гіпотези схожі на ті, що зустрічались раніше, нестандартні – є досить оригінальними.

Розвиває критичне мислення і стимулює МРА осмислення матеріалу, яке може бути дискретним і цілісним. При дискретному осмисленні студент узагальнює інформацію у вигляді плану, логічної побудови, комплексу тощо. Логічна побудова є послідовністю ключових слів, що відображають розвиток подій у тексті, та готує студента до сприйняття інформації певного виду [9, с. 67]. При цілісному осмисленні дається короткий заголовок усєї інформації.

У процесі розвитку критичного мислення студентів варто враховувати їх індивідуальні особливості, а саме сформованість функцій їх абстрактно-логічного мислення, здатність до уяви, потреба у зоровій опорі, необхідність репродуктивної діяльності (за зразком), наявність соціально-психологічних умінь спілкування, особисті інтереси і життєві установки, стилі пізнання, особливості мислення тощо [6, с. 58].

Висновок. Проаналізувавши чимало підходів, урахувавши особливості навчання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах, під критичним мисленням слід розуміти здатність студента чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знаходити, обробляти і аналізувати інформацію; логічно будувати свої думки, наводити переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати єдино правильне розв'язання проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Д.Дьюи . – М.: 1997.
2. Критичне мислення: чим воно може бути? // Управління школою. – 2005. – № 25. – С. 18-29.
3. Мильруд Р. П. Основные способы стимулирования речемыслительности на иностранном языке / Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – № 9. – 1996. – С. 6-12.
4. Мышление: процесс, деятельность общения / Ответственный редактор А. В. Брушлинский. – М.: Наука, 1982.
5. Как формировать критическое мышление? // Высшее образование в России. – 2001. – № 5. – С. 55-58.
6. Нозль-Цигульская Т. О критическом мышлении / Татьяна Нозль-Цигульская [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://noelrt.com>.

7. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М.: Русский язык, 1989 - 250с.
8. Сорина Г. В. Критическое мышление: История и современный статус / Г. В. Сорина // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. – 2003. – № 6. – С. 97-110.
9. Тягло А. В. Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века / А. В. Тягло, Т. С. Воропай. – Х.: Ун-т внутр. дел, 1999. – 210
10. Шадриков В. Д. Познавательные процессы и способности в обучении / В.Д. Шадриков. – М., Просвещение, 1990.
11. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования /М.А. Холодная. – 2-е изд., перер. и доп. – СПб.: Питер, 2002.

УДК: 372.894: 37.013

Кириченко О.М.
завідувач науково-видавничого відділу
КЗ Сумського ОІППО

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК НОВІТНІЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ

У статті розкриваються актуальні проблеми впровадження проектної технології в сучасній українській школі і обґрунтовується необхідність її використання в практиці вчителя, як способу вивчення рідного краю.

Ключові слова: проектна технологія, науково-педагогічні проекти, історія рідного краю.

Kirichenko O.M. Project technology as a new means of studying of local history.

В статье раскрываются актуальные проблемы внедрения проектной технологии в современной украинской школе и обосновывается необходимость её использования в практике учителя, как способ изучения родного края.

Ключевые слова: проектная технология, научно-педагогические проекты, история родного края.

Kirichenko O. Design technology as a new means of studying of local history.

The article describes the current problems of the introduction of design technology in modern Ukrainian school and it is grounded the necessity of its use in the practice of the teacher, as a way to learn the native land.

Keywords: design technology, scientific and educational projects, local history.

Одним з найактуальніших завдань сьогодення є розбудова демократичної держави, де важливе значення має громадянська спрямованість. Проте вона притаманна лише тим, хто усім серцем переживає за події, що відбуваються на теренах Батьківщини. Саме тому система освіти здійснює активний пошук нових ефективних форм і методів педагогічного впливу з метою виховання активних людей, здатних до самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. У цьому зацікавлені всі, хто прагне відстояти незалежність України, примножити національні надбання, гідно представляти державу за її межами.

Головним завданням системи освіти стає пошук таких інноваційних технологій, що здійснюють гармонійний розвиток компетентностей учня. Однією з основних форм реалізації інноваційної освітньої діяльності – проектна технологія [5, с. 74].

Провідною ідеєю проектних технологій у вивченні історії рідного краю є творчий пошук ефективних форм освітньо-виховної роботи навчальних закладів щодо відродження національних традицій, української культури, звичаїв народу, формування у дітей та молоді патріотизму і національної гідності, враховуючи вікові й психологічні особливості дітей, запровадження різнопланових заходів з метою прославлення участі наших земляків-добровольців у антитерористичній операції на Сході, діяльність волонтерів та ініціативних громадян, які підтримують Українську армію, приймають у себе родини вимушених переселенців.

Історичний напрям проектної діяльності надзвичайно важливий для інтеграції сучасної молоді в суспільство, в якому переплітається різний життєвий досвід. Перевагою цих проектів є те, що вони здійснюються як позаурочній роботі з предмета (у гуртках, на факультативах тощо), так і у формі окремого виду учнівської діяльності [1, с. 36].

Проектна технологія ефективна лише в контексті загальної концепції навчання й виховання. Вона передбачає перехід від авторитарних і репродуктивних методів навчання до обміркованого й обґрунтованого поєднання різних методів, форм і засобів навчання та є інноваційною розробкою в українській освіті.

Характеризуючи проектну технологію, слід вказати на те, що це технологія навчання, реалізація якої розширює можливості традиційного опрацювання учнями певної теми (розділу), оскільки спрямована на створення під час виконання ними навчального проекту певного матеріального або інтелектуального продукту, що безпосередньо стосується теми (розділу). Передбачені навчальним проектом види діяльності школярів здійснюються індивідуально або групою, при цьому вони спілкуються між собою та консультуються з дорослими (учителем, батьками, спеціалістами різних галузей виробництва) і в такий спосіб пригадують необхідні знання і